MEHMED ÂKİF'İN ŞİİRİNDE HÜRRİYET VE VATAN KAVRAMI

Gencay ZAVOTÇU*

Özet

Ömrünün büyük kısmı vatanın düşman işgâlinden kurtuluşu ve milletin bağımsızlığı mücadelesiyle geçen Mehmed Âkif'in sahip olduğu değerler arasında *hürriyet* kavramının önemli bir yeri vardır. Denebilir ki *hürriyet* onun değerleri arasında, listesinin üst sıralarında yer alan birkaçı arasındadır. *Hürriyet* uğruna savaşılması gereken yüce bir değer, insan gibi yaşamanın olmazsa olmaz koşuludur. Mehmed Âkif'in şiirlerinde büyük değer verdiği kavramlardan biri de vatandır. Vatan- özgürlükte (hürriyet) olduğu gibi- Mehmed Âkif'te aşk derecesinde tutkun olunan bir kavramdır. Vatan; özgürlük, bayrak ve nâmûs gibi uğruna hayat sarfedilecek (bezl-i hayât), ölünecek ve düşmana çiğnetilmeyecek yüce bir değerdir.

Anahtar sözcükler: Mehmed Âkif, hürriyet, vatan

HOME AND LIBERTY CONCEPT IN MEHMED AKIF POETRY

Abstract

The majority of the life of the nation's independence struggle and the liberation of the motherland from enemy occupation, Mehmed Akif the concept of liberty is a vital part of its values. Can be said that the liberty of his values, among a few of the top of the list. Should be fought for the sake of liberty is a supreme value, an essential condition for living like a human being. Mehmet Akif's poems of great value in the home of one of the concepts. Dormitory-freedom (freedom) as a concept owned enthusiast-Mehmed Âkif'te degree of love. Country of freedom, such as the flag and honor for the sake of life consumed (cloth-i Hayat), and the enemy çiğnetilmeyecek ölünecek a great value.

Key words: Mehmed Âkif, liberty, country

* Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gzavotcu@kocaeli.edu.tr

Giriş

Türk Edebiyatı'nın büyük şairi Mehmed Âkif Ersoy'un adı İstiklâl Marşı ile özdeşleşmiş gibidir. *İstiklâl Marşı Şairi* tabirinin ona sıfat olarak verilmesinde, var olma savaşı verdiği günlerde tarifsiz bir duygu yoğunluğu ile yazdığı Marşla Türk Milletinin gönlünde taht kurmasının etkisi büyüktür. 1920 yılı sonlarında, Erkân-ı Harbiye Riyâseti'nin (Genel Kurmay Başkanlığı) "*Bu savaşımızın mânâsını anlatacak, halka ve askere heyecan verecek ve diğer milletlerde bulunan milli marşlara denk olacak bir marş*" yazılması şeklindeki isteği üzerine Milli Eğitim Bakanlığı'nın açtığı yarışma için, para ödülü almamak şartıyla yazdığı *İstiklâl Marşı*, Türk Milletinin, manzum Kurtuluş Savaşı destânı niteliğindedir. Mehmed Âkif böyle bir destanı yazabilecek bilgi ve inanca sahip olduğu izlenimini edebiyat çevresinde yıllar önce vermiştir. Balkan Harbi yıllarında, *halkı edebiyat yoluyla aydınlatmak için kurulan ve aralarında Abdülhak Hâmid, Recâîzâde Mahmud Ekrem, Süleyman Nazif, Mehmed Emin ve bir gurup edebiyatçının bulunduğu Hey'et-i Tenviriyye'nin genel kâtibi iken başkan Recâîzâde Mahmud Ekrem'in, milletin milli bir destana ihtiyacı olduğunu ve bunu ancak Mehmed Âkif'in yazabileceğini* söylediğini belirten Süleyman Nazif, aktardığı bu bilgiyle yukarıda beyan olunan düşünceyi doğrular.[1]

Ömrünün büyük kısmı vatanın düşman işgâlinden kurtuluşu ve milletin bağımsızlığı mücadelesiyle geçen Mehmed Âkif'in sahip olduğu değerler arasında *hürriyet* kavramının önemli bir yeri vardır. Denebilir ki *hürriyet* onun değerleri arasında, listesinin üst sıralarında yer alan birkaçı arasındadır. *Hürriyet* uğruna savaşılması gereken yüce bir değer, insan gibi yaşamanın olmazsa olmaz koşuludur. Mehmed Âkif, *hür*, *hürriyet* ve *istiklâl* sözcükleri ile ifâde ettiği özgür yaşama biçiminin çocukluktan beri âşığıdır. Bu düşüncesini *Zulmü Alkışlayamam* adlı şiirinde açıkça ifade eder:

[1] DİA, TDV Yay., C. 28, İstanbul, s. 433.

Zulmü alkışlayamam, zâlimi aslâ sevemem;
Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem.
Biri ecdâdıma saldırdı mı, hatta boğarım…
- Boğamazsın ki!
- Hîç olmazsa koğarım.
Üç buçuk soysuzun ardında zağarlık yapamam;
Hele hak nâmına haksızlığa ölsem tapamam.
Doğduğumdan beridir âşıkım istiklâle,
Bana hîç tasmalık etmiş değil altın lâle. [2]

Bu şiir, Mehmed Âkif'in çocukluğundan beri özgürlüğe karşı beslediği aşırı sevginin yanında geçmişine ve köklerine olan bağlılığın, değerbilirliğin ve vefâ duygusunun da somut bir belgesidir. Yere, zamana ve duruma göre davranan, menfaatleri için renkten renge giren ve bu uğurda her yolu mübah sayan tiplerin karşısında örnek alınması gereken saygın bir duruşun resmidir.

Şair, *Zulmü alkışlayamam* şiirinde özgürlüğe olan aşkının doğumundan itibâren başladığını söylese de özgürlük aşkının başlangıcı çok eski çağlara dek uzanır. İstiklâl Marşı'nın mısralarında bu eski tarihe ulaşmak mümkündür. Bu bağlamda, Mehmed Âkif'in özgürlükle olan tanışıklığının başlangıcını çok eski çağlara uzandığını belirten *ezel* sözcüğüdür. İstiklâl Marşı'nın

Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

dizelerinin ilkinde bu tanışıklığın başlangıcı şair tarafından açık bir şekilde ifade edilir. İlk mısrada zikri geçen ve "*başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik*"[3] manasındaki *ezel* sözcüğüyle şair çok eski zamanlardan beri özgür yaşadığını belirtirken ikinci mısrada kendisine zincir vurup esaret altına almayı düşünenleri şaşkınlıkla karşılar. "

[2] *Mehmed Âkif Ersoy, Safahat*; Neşre Haz.: M. Ertuğrul Düzdağ; *Çağrı Yay.,* İstanbul 2007, s. 380.
[3] Ferit Devellioğlu; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Ktb., 21. Bs. Ankara 2004, s. 245.

"*İstiklâl Marşı"nın en güzel, en heyecanlı parçalarından biri, "hürriyet kavramını ifâde eden üçüncü dörtlüktür.*"[4] diyen Mehmet Kaplan, dörtlük hakkında "*Bu mısralar "hürriyet" duygusunun insanlara verdiği üstün gücü çok kuvvetli bir şekilde ifade ediyor. Maddî engeller, zincir, duvar, dağ, deniz, insanın içindeki "hürriyet" arzusunu durduramamışdır. Bu duygunun Türklerde ne kadar derin olduğunu belirtmek için, yine biz en iyi anlatan Yunus'tan bir mısra zikredeceğim:"* der ve Yûnus'un … mısraını aktarır.

Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım

mısraında şair, ezelden beri sürdürdüğü özgür yaşam tarzını *ben*e indirgemiş olsa da *ben* zamirini ırk, kavim ve halk kavramlarını karşılama maksadıyla, *benim ırkım, benim kavmim, benim halkım* manasında çokluk yerine zikretmiş bir izlenim verir. Bu izlenim ise belleklerde Göktürk Hakanı Bilge Kağan'ın, adına dikilmiş yazıtta Türk halkına hitâben söylediği ölüm ve özgürlük ile ilgili şu cümleleri anımsatır: "*Çin halkının sözleri tatlı, ipekli kumaşları (da) yumuşak imiş. Tatlı sözlerle, yumuşak ipekli kumaşlarla kandırıp uzak(larda yaşayan) halkları öylece (kendilerine) yaklaştırırlar imiş. (Bu halklar) yaklaşıp yerleştikten sonra (da Çinliler) kötü niyetlerini o zaman düşünürler imiş: (…) (Çinlilerin) tatlı sözlerine (ve) yumuşak ipeklerine aldanıp (ey) Türk halkı, çok sayıda öldün. (…) Güneyde Çugay dağlarına (ve) Tögültün ovasına yerleşeyim dersen, Türk halkı, mutlak öleceksin. (…) Ötüken ülkesinde oturup (buradan) kervanlar gönderirsen, hiçbir derdin olmaz. Ötüken dağlarında oturursan sonsuza kadar devlet sahibi olup hükmedersin…*"[5] Bilge Kağan Yazıtı'ndan yukarıya alıntılanan cümlelerde, Çinlilerin tatlı sözüne ve ipekli kumaşlarına kanmama hususunda uyarılan Türk halkının, onlara yaklaşmayıp Ötüken

[4] Mehmet Kaplan; *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2,* Dergâh Yayınları, 1. bs., İstanbul 1987, s. 215.
[5] Talat Tekin; *Orhon Yazıtları-Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk,* Yıldız, Dil ve Edebiyat 1, 3. bs., İstanbul 2003, s. 57-59.

ülkesinde otururbut sonsuza kadar devlet sahibi olup hükmedeceği Bilge Kağan ağzından özellikle belirtilir. Bu cümlelerde Göktürk hükümdarı Bilge Kağan'ın, halkının özgür yaşamasına verdiği önem ve gelecek hakkındaki endişesi sezilir. Mehmed Âkif'in

Ben ezelden beridir hür yaşadım hür yaşarım

mısraıyla ima ettiği kanaatimce, *benim halkım, kavmim eski çağlardan beri özgür yaşadı, özgür yaşamaktadır* beyanı olmalıdır.

Şairin ve Türk Milletinin özgürlük aşkı, İstiklâl Marşı'nın son mısralarında tekrarlanır:

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey nazlı hilâl
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

İstiklâl Marşı'nın bu son mısraları özgürlüğün eskiden beri Türk halkının yaşam biçimi ve hakkı olduğunu, özgürlüğün simgesi olan ve rengini şehitlerin kanından alan bayrağa özgürce dalgalanmak yakışacağının ifadesidir. Bu mısralar, Türk halkının özgürlüğü kendisine yaşam tarzı olarak benimsediğini ve hiçbir şeye değişmeyeceğini de ima eder.

"*Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir.*" sözünde özgürlük ve bağımsızlığı kişiliğinin temel ilkesi olarak gören ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızın öyküsü olan Nutuk'ta "*Temel ilke, Türk Ulusunun onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu, ancak bağımsız olmakla sağlanabilir. Ne kadar zengin ve gönençli olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık karşısında uşak durumunda kalmaktan kendini kurtaramaz. Yabancı bir devletin koruyuculuğunu istemek insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlüğü ve beceriksizliği açığa vurmaktan başka bir şey değildir. Gerçekten bu aşağılık duruma*

düşmemiş olanların, isteyerek başlarına yabancı bir yönetimi getirmeleri hiç düşünülemez. Oysa, Türk'ün onuru ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus, tutsak yaşamaktansa yok olsun, daha iyidir. Öyleyse, ya bağımsızlık ya ölüm."[6] sözlerine yer veren Mustafa Kemâl Atatürk de Marşın en çok son iki mısraını beğenir. 12 Mart toplantısında ön sırada oturan Mustafa Kemâl Paşa'nın büyük bir heyecan içinde ve ayakta alkışlayarak şiiri dinlediği ve beste çalışmalarının yapıldığı günlerde etrafındakilere, Marş'ın en beğendiği yerinin:

Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

mısraları olduğunu söylediği kaynaklarda belirtilir. Yüce Önder M. Kemal Atatürk'ten aktarılan bu sözler Bilge Kağan'dan Mustafa Kemal'e uzanan çizgide Mehmed Âkif'in onlarla aynı safta bulunup vatan ve hürriyet hakkında benzer görüşleri savunduğunu düşündürür.

Mehmed Âkif, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenik sayılmasıyla Anadolu'nun savaş galibi emperyalist ülkeler ve işbirlikçileri tarafından işgali sonrası başlatılan millî mücâdeleye etkin olarak katıldı. Bir yandan şiir ve yazılarıyla halkı Millî Mücadele'ye katılma yönünde ikna etmeye çalışırken, diğer yandan Eskişehir, Bursa, Sandıklı, Dinar, Afyon, Antalya, Konya ve Kastamonu gibi farklı il ve ilçelerde câmilerde halka vaazlar verdi, cephede ise askerlere hitaben Millî Mücadele'yi destekleyen konuşmalar yaptı. "*Mehmed Âkif'in Ankara'ya giderek "Kuvâ-yı Milliye'ye katılmış olması, bütün millet üzerinde çok müsbet bir te'sir uyandırmıştır. Mehmed Âkif'in sağlam imanı, itidali ve akl-ı selimi ile, o ağır şartlarda mümkün olan en meşru, makul ve doğru olan kararı vereceğine güvenildiği için, onun bu harekete katılarak, onaylamış olması, Millî Mücâdele'nin, Birinci Dünya Harbi'ne katılışımız gibi, "İttihatçıların, sonu kötü bitecek bir macerası"*

[6] Gazi M. Kemal ATATÜRK; *Nutuk (Söylev)*, Örgün Yay., 1. bs., İstanbul 1980, s. 26, 27.

olacağından korkan veya "devlete karşı isyan" olduğunu düşünerek samimiyetinden şüphe eden birçok kimseyi tatmin etmiş ve onların da maddî manevî güçleriyle mücadeleye katılmalarını sağlamıştır. Onun sessiz, mütevâzı, hiç kimsenin başına kakmadan, övünmeden, makam ve maaş beklemeden ve insanların kendisinden böyle bir şey beklemediği bir sırada, her şeyini tehlikeye atarak yaptığı bu büyük fedâkârlık ve kısacası "Büyük Vatanseverlik'in değerini bilen tarih ve fikir adamları, hiç tereddüt etmeden Mehmed Âkif'e, "İstiklâl Savaşımızın Manevi Önderi" sıfatını vermişlerdir."[7]

Mehmed Âkif'in *Kânûn Kuvveti* ve *Hürriyet Aşkı* adlı iki kısa şiirinden ilki baskıcı yönetim ve ondan kurtuluş yolu, ikincisi ise hürriyet aşkı üzerine yoğunlaşır. Bu iki şiirden ilki olan *Kânûn Kuvveti,* ülkenin zorbalar saltanatından kurtuluşunun yasaların uygulanması ile mümkün olacağı temasını işler:

Bana anlat bakayım şimdi: Şu bîçâre ocak,
Zorbalar saltanatından ne zaman kurtulacak?
Hîç bu mantıkla a dîvâne, hükûmet mi yürür?
Bu cemâ'at ki erenler işi yumrukla görür,
Kafâ bitmiş demek artık, çekiver kuyruğunu!
Kuvvetin hakkı mıdır enselemek bulduğunu?

Bize, Âsım, ne şunun yumruğu lâzım, ne bunun;
Birinin pençesi ister yalınız: Kânûnun.

Ver bütün kudreti kânûna ki vahdet yürüsün…
Yoksa millet değil ancak dağınık bir sürüsün…
Memleket zâten ayol baksana: Allak bullak,
Sen de hissinle yürürsen batırırsın mutlak.
Ya kuzum, zabtiye rûhuyla hükûmet sürenin,
Yeri altındadır, üstünde değil kürenin! [8]

Muhatapla konuşma havasında yazılan şiirde samimi bir hava ve inandırıcı bir ifâde vardır. Şiirin ilk mısraında açık istiâreyle memleket

[7] M. Ertuğrul Düzdağ; *1873-1936 Mehmed Âkif Ersoy*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi yay., Kocaeli 2009, s. 16.
[8] M. Ertuğrul Düzdağ, *a.g.e.,* s. 45, 46.

yerine *bîçâre ocak* tabirini kullanan şair, ikinci mısrada muhatabına ülkenin zorbalar saltanatından ne zaman kurtulacağı sorusunu yöneltir. *Â dîvâne* hitabıyla seslendiği muhatabına, akıl yerine işi yumrukla yürüten zorba mantıkla hükûmetin yürümeyeceğini söyler. Akabinde ise, ideâlindeki insan tipi Âsım ile konuşur, doğru olanın yumruk zoruyla değil kânûn ile iş görmek olduğu beyânında bulunur. Şiirin ikinci bendinde kânûna güç vermekle birlik olacağını, yoksa dağınık, başıboş bir millet görünümü verileceğini belirtir. İşlerin iyi gitmediği bir devirde duyguyla hareket etmenin memleketi batıracağını, kolluk kuvveti ile hükûmette olanların yerinin toprak üstünde değil altında olduğu beyanıyla şiiri bitirir.

Kânûn Kuvveti şiirinde zorbalığın karşısında kânûnlarla ülke yönetmeği öneren şair, *Hürriyet Aşkı* adlı kısa şiirde de özgürlük ve bağımsızlık aşkının baskı ve zorbalıkla yok edilemeyeceğini, tam tersine daha da güçleneceğini, toprağa gömülen gövdelerin yarın yerden ekin gibi fışkırıp yeşereceğini savunur:

Sanıyorlar kafa kesmekle, beyin ezmekle,
Fikr-i hürriyet ölür. Hey gidi şaşkın hezele!
Daha kuvvetleniyor kanla sulanmış toprak:
Ekilen gövdelerin hepsi yarın fışkıracak!
Bilmiyorlar ki bu şiddetlerin olmaz hükmü:
Göz yıllar önce, fakat, sonra kanıksar ölümü. [9]

"*Mehmed Âkif, II. Meşrutiyet'ten sonra yayımladığı bazı şiirlerinde bir zulüm ve istibdad devri olarak nitelediği II. Abdülhamid dönemini şiddetle eleştirmiştir. İstibdad başlıklı şiirde bu hususu açıkça görülmektedir. Midhat Cemal'le ortaklaşa yazmış oldukları Acem Şahı adlı manzumede de İran Şahı adlı manzumede de İran'daki müstebit idareyi ve Muhammed Ali Şah'ın diktatörlüğünü hicveden şairin dolaylı olarak II. Abdülhamid'i eleştirdiği düşünülebilir. İstibdâd şiirinin devamı niteliğinde olan Hürriyet'te ve Amin Alayı adlı manzumede birer manzum*

[9] M. Ertuğrul Düzdağ, *a.g.e.*, s. 46.

hikâye çerçevesinde hürriyet ve istibdadın karşılaştırıldığı ve hürriyetin ve II. Meşrutiyet devri hürriyetçi ortamının yüceltildiği görülür. "[10]

Mehmed Âkif'in, baskı ve sansürle adından sıkça söz edilen istibdâd'ın ardından, özgürlük beklentisi ile yazılmış *İstibdâd* şiirinin ilk beş bendi, istibdâd'ın halk üzerindeki kıyımı ve Osmanlı toplum hayatında yaptığı tahribatı, altıncı ve son bendi ise halkın özgürlük beklentisi ve sevincini işler. İstibdâd yıkılıp gitmiş, ama milletin gönlünde çıkmaz, kirli bir hâtıra bırakmıştır. Atalarımız yattığı yerden "*Ey sefîl nesil, gelen her cellât binlerce suçsuz ve günahsızı öldürürken niçin kimsenin sesi çıkmaz, otuz milyon halk üç haydutun mahkumu olup hükûmet diye uğursuz bir yükü çeker? Zâlimle mazlumu saysalar utanmaz mısınız?*" demektedir. Birkaç çadır halkından cihana hükmeden devlet çıkarıp dünyayı titretmiş bir milletin devir değişince otuz üç yıl süren bir alçaklığı çekmesi revâ mıdır? Yazık ki bayraklarımız gökleri arşınlarken istibdâd aşağı indirmiş, atalarından övgü bekleyen nesli utandırmış, yüce Türk kavmini sefîl ve rezîl etmiştir. Alnı ak, onurlu kişileri câni diye sürgüne gönderip hapse atmış, casuslar aracılığıyla halk arasında korku ve güvensizlik yaratıp en kahraman nesli ümitsizliğe düşürmüştür. Devletin devri atık kâbusun değil, uyanışındır (uyanma zamanındır). Gel ey nazlı özgürlük, canlar yolunun sergisidir! En temiz vicdanlar güvenli sığınağındır. Baştan ayağa Osmanlı ülkesi emniyetli başkentindir. Talih tahtını süsle ki bir millet askerindir.

Mehmed Âkif'in şiirlerinde büyük değer verdiği kavramlardan biri de vatandır. Vatan-özgürlükte (hürriyet) olduğu gibi- Mehmed Âkif'te aşk derecesinde tutkun olunan bir kavramdır. Vatan; özgürlük, bayrak ve nâmûs gibi uğruna hayat sarfedilecek (bezl-i hayât), ölünecek ve

[10] Fazıl Gökçek; *Mehmed Akif'in Şiir Dünyası*, Dergâh yay., 1. bs., İstanbul, Nisan 2005, s. 158, 159.

düşmana çiğnetilmeyecek yüce bir değerdir. Vatan sevgisi, (hubbü'l-vatan) kutsal değerler için çırpınan yürekte olur. İçinde leş taşıyan, belirli bir vatanı olmayan (vatan-ber-dûş), bir yer bulunca tek derdi karın doyurmak olan ve karnı doyunca ağzı kapanan musibetin vatan derdi olur mu? Oysa, sen öyle değilsin. Yerin gökte olsa vatan diye diye öleceksin. Özgür olan esirliğe katlanır mı, vatanın felâketine ağlamayan kör olsun!

Vatan muhabbeti, millet yolunda bezl-i hayât;
Hülâsa, âile hissiyle cümle hissiyât;
Mukaddesâtı için çırpınan yürekte olur.
İçinde leş taşıyan sîneden ne hayr umulur?
Vatan felâkete düşmüş… Onun hamiyyeti cûş
Eder mi zannediyorsun? Herif: Vatan-ber-dûş!
Bulunca kendine bir yer, doyunca kör boğazı,
Kapandı, gitti, bakarsın ki nekbetin ağzı.
Fakat, sen öyle değilsin: Senin yanar ciğerin;
"Vatan!" deyip öleceksin semâda olsa yerin.
Nasıl tahammül eder hür olan esâretine?
Kör olsun ağlamayan, ey vatan, felâketine! [11]

Mehmed Âkif'teki vatan kavramı özgürlük tutkusundan ayrı düşünülemeyen ve bayrak ile bütünlenip uğruna canlar verilen manevî değerlerden biridir. Ondaki vatan sevgisi, 18. yüzyıl şairi Nedîm'in

Bu şehr-i Sıtanbul ki bî-misl ü behâdır
Bir sengine yek-pâre Acem mülki fedâdır

beytinde bir taşına bütün Acem (İran) ülkesini fedâ edebileceği devletin başkenti İstanbul gibi eşsiz ve değerli, üç büyük kıtanın eşiği ve kadim medeniyetler beşiği, ozan ve şairler bucağı ve her karış toprağı şehit kanıyla sulanmış bir baba ocağıdır. Varlığına göz dikmiş alçaklara çiğnetilmeyecek, *toprak* diye basılıp geçilmeyecek, her karış toprağı kanla sulanmış ve binlerce kefensiz şehitten miras kalmış, uğruna ölünecek ve dünyalara değişilmeyecek cennet bir vatandır. Ve, vatan

[11] M. Ertuğrul Düzdağ, *a.g.e.,* s. 48.

sevgisinin en güzel ifadesi şairinin hiçbir ödül kabul etmeyerek büyük bir aşkla yazdığı İstiklâl Marşı'nın mısralarını inci gibi süslemiştir:

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'd ettiği günler Hakkın.
Kim bilir belki yarın…belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ, fışkıracak, toprağı sıksan şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.

Vatanın düşman işgâli altında olması ise Mehmed Âkif için büyük üzüntü ve ızdırap kaynağı, yas sebebidir. *Bülbül* şiirinde hazin hazin feryad eden bülbüle

Eşin var, âşiyânın var, bahârın var ki beklerdin;
Kıyâmetler koparmak neydi, ey bülbül, nedir derdin?
O zümrüd tahta kondun, bir semâvî saltanat kurdun;
Cihânın yurdu hep çiğnense, çiğnenmez senin yurdun.[12]

mısralarıyla hitâb edip derdini öğrenmek isterken ileride dile getireceği derin üzüntü ve mahcubiyeti hissettirir gibidir. Saltanatını gökte kurup yurdunu ayaklar altında çiğnenme tehlikesinden kurtarmışken ve yeşil vâdi kızıl gül bahçesi dolaşıp gönlünce uçmak varken vaktini niçin yasla geçirmektedir? Oysa, yas onun değil, şairin hakkıdır. Ufku asırlardır aydınlık yüzü görmemiş, öz diyarında evsiz-barksız bir serseri konumuna düşmüştür. Ata yâdigârı vatan toprağını baştan ayağa Batı'ya çiğnetmiş, Fâtihlerin yurdunda ezan susup Osman'ın beyninde çan sesi inlemiştir. Yıldırım Han'ın mabedinden çökük bir kubbe

[12] Mehmed Âkif Ersoy; *Safahat*, Bas. Haz.: Nebil Fazıl Alsan, Akpınar Yay., 1. bs., İstanbul 1987, s. 551.

kalmış, Orhan'ın kabri kötülükle çiğnenmiştir. Öyleyse, yas tutması gereken bülbül değil, atalarının emânetine sahip çıkamayan şairin kendisidir:

Ne haybettir ki: vahdet-gâhı dinin devrilip, taş taş,
Sürünsün şimdi milyonlarca mev'asız kalan dindaş!
Yıkılmış hânümânlar yerde işkenceyle kıvransın;
Serilmiş gövdeler, binlerce, yüzbinlerce doğransın!
Dolaşsın, sonra, İslâm'ın harem-gâhında nâ-mahrem…
Benim hakkım, sus ey bülbül, senin hakkın değil mâtem! [13]

Sonuç

Mehmet Âkif'in vatan, özgürlük ve bayrak kavramları hakkındaki hassasiyeti başka yazar ve şairler üzerinde de etkili olmuş, farklı şair ve yazarların bu kavramlara karşı ilgisini artırıp onlar hakkında şiir ve yazılar yazmalarına sebep olmuştur. Bu şairlerden ikisi: asıl adı Mehmed Ârif olan Ârif Nihat Asya ve Orhan Şâik Gökyay'dır. Kastamonu Sultânîsi'nde okuduğu yıllarda ailesini geçici bir süre Kastamonu'da tuttuğu bir eve yerleştiren ve hafta sonlarında Ankara'dan ailesini ziyarete gelen Mehmed Âkif, Kastamonu Açık Söz gazetesinde yayınladığı şiir ve yazılarıyla Ârif Nihat ve Orhan Şâik (Gökyay)'i etkilemiştir. "*Ârif Nihat'ın "Âkif'in Mezarı" başlıklı yazısındaki şu cümleler, bu tesirin derecesini göstermek bakımından önemlidir: " Ankara'dan sık sık, ailesini görmeye gelmesi sayesinde Akif'i arasıra görürdük. Kastamonu'nun Açık Söz gazetesi sahipleri Hüsnü ile Hamdi, onun bu alâkasını nimet bilerek, kendisinden söz açarlar ve her gelişinde gazetelerini yeni doğmuş bir şiiriyle süslemek için çırpınırlardı. Hamdi ve Hüsnü Ağabeylerden Allah razı olsun ki emekleriyle rahmetlinin bazı şiirlerinin ilk okuyucularından olmak bahtiyarlığına erdik… "Asım"da çıkacak olan "Kır Ağasının Rüyası", bunlardandı. Akif'in o yıllar, Nasrullah Camii'nde din, millet ve cihat vaazları da verdiği olurdu. Büyük şairin, şiirlerini inşad etmeyi büyük tevazuuna aykırı sayması,*

[13] Mehmed Âkif Ersoy; *Safahat*, s. 552.

gösterişsiz bir okuyuşla ve etrafının takdirlerinden, hayranlıklarından utanıp kızararak okuması, gözlerimin önünden gitmez." [14] Yukarıdaki cümlelerin yazarı Arif Nihat, o yıllarda Kastamonu'da memur olan Orhan Şaik ile birlikte hafta sonları kırlarda yürüyüşe çıkmakta, akşamları yol üzerindeki bir köye misafir olmakta ve millî duyguları işleyen şiirler karalamaktadır. Yukarıda aktarılan cümleler, Cumhuriyetin ilk yıllarında yazılan Arif Nihat'ın *Bayrak* ve Orhan Şaik'in *Bu Vatan Kimin* adlı şiirlerinde Mehmed Âkif etkisi olduğunu düşündürmektedir.

[14] Dr. Sadettin Yıldız; "*Arif Nihat Asya'nın hayatı ve Şahsiyeti",* Arif Nihat Asya, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 2006, s. 16 (Arif Nihat, "*Akif'in Mezarı*", Aramak ve Söyleyememek, Ötüken Yayınevi, Arif Nihat Asya Bütün Eserleri, Çekirdek: 2, İstanbul 1976, s. 37, 38'den naklen).

Kaynakça

Mehmed Âkif Ersoy; *Safahat*, Bas. Haz.: Nebil Fazıl Alsan, Akpınar Yay., 1. bs., İstanbul 1987.

Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*; Neşre Haz.: M. Ertuğrul Düzdağ; *Çağrı Yay.,* İstanbul 2007.

Mehmet Kaplan; *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2,* Dergâh Yayınları, 1. bs., İstanbul 1987.

DİA, TDV Yay., C. 28, Ankara 2003, s. 433.

Doç. Dr. Kâzım Yetiş; *Mehmet Âkif'in Sanat-Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1992.

Gazi M. Kemal ATATÜRK; *Nutuk (Söylev)*, Örgün Yay., 1. bs., İstanbul 1980

Dr. Sadettin Yıldız; *"Arif Nihat Asya'nın hayatı ve Şahsiyeti",* Arif Nihat Asya, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul 2006, s. 16.

Fazıl Gökçek; *Mehmed Akif'in Şiir Dünyası*, Dergâh yay., 1. bs., İstanbul, Nisan 2005.

Prof. Dr. Ali N. Tarlan; Mehmet Âkif His Life And Works, İstanbul Matbaası, 1968.

Açıklamalı Mehmed Âkif Külliyatı; Haz.: İsmail Hakkı Şengüler, Hak Yay., C 1-!0, 7. bs., İstanbul 2000.

Künye:
Zavotçu, Gencay, "Mehmed Akif'in Şiirinde Hürriyet ve Vatan Kavramı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi 1*, (2012): 7-20.